

08.00.10 – фінанси, денежне обращение и кредит; 08.00.14 – мировая экономика / РАНХиГС. – М., 2013. – 23 с.

4. Максимо В. Энг, Лис Френсис А., Мауер Лоренс Дж. Мировые финансы / Пер. с англ., – М.: ООО Издательско-консалтинговая компания «ДеКА». 1998. – 768 с.

5. Обухова Е., Огородников Е. Пора возвращаться с островов / Е. Обухова, Е. Огородников // Эксперт. 2013. № 4 (28 января). – С. 23–24.

6. Платонова И.Н. Эволюция стратегии офшорного бизнеса: взгляд из будущего / И.Н. Платонова // Финансы, деньги, инвестиции. – 2008. – № 4. – С. 28-34.

7. Ярошевич В., Сарган А. Оффшорный сегмент мировой экономики: эволюция и тенденции развития / В. Ярошевич, А. Сарган // Банкаўскі веснік. – Сакавік, 2013. – С. 33-39.

8. Concept of Offshore Financial Centers: In Search of an Operational Definition. [Electronic resource] / A. Zorome. – International Monetary Fund, 2007. – Mode of access: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp0787.pdf/>

9. Financial Secrecy Index [Electronic resource]. – Tax Justice Network, 2011. – Mode of access: <http://www.financialsecrecyindex.com/2011results.html>.

10. Statistical Annex: the international banking market, [Electronic resource] – Mode of access: www.bis.org

Юркевич О.М.,
к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ, Україна

ЕКОНОМІЧНА ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Анотація. У статті обґрунтовано теоретичні аспекти визначення економічного змісту понять «економічна безпека» та «інвестиційна безпека». З'ясовано їх місце в забезпеченні національної безпеки держави. Досліджено систему індикаторів рівня економічної та інвестиційної безпеки. Розглянуто необхідність ідентифікації основні загрози для цих видів безпеки в Україні. Досліджено дію глобальних тенденцій у контексті безпеки країни.

Ключові слова: економічна безпека, інвестиційна безпека, індикатори економічної та інвестиційної безпеки, загрози, глобальний вплив, національні інтереси.

Summary. The theoretical aspects of determining economic content for such concepts as economic and investment security are justified in the article. Their place in ensuring the national security of the state is determined. The system of indicators for economic and investment security levels has been researched. Necessity of identifying the main threats to these types of security in Ukraine is considered. The effect of global trends in the security context for country is investigated.

Key words: *economic security, investment security, indicators for economic and investment security, threats, global influence, national interests.*

Постановка проблеми. Ефективне функціонування й розвиток національної економіки неможливі без дотримання належного рівня її безпеки. Проте на сьогодні в Україні рівень економічної безпеки не сприяє такому її функціонуванню й розвитку. Багато в чому це зумовлено тим, що на початку XXI століття у світі відбуваються кардинальні трансформації, що супроводжуються зміною геополітичних конфігурацій та зростанням нестабільності [7]. Масштаб та складність наявних викликів і загроз швидко зростають. Серед новітніх загроз можна виділити міжнародний тероризм й організовану злочинність; розширюють сферу дії, збільшують свою вагу виклики, пов'язані з поширенням зброї масового знищення, енергетичною безпекою, глобальними змінами клімату, атаками на інтернет-простір (кібернетична безпека), піратством. Глобальна фінансово-економічна криза також створює нові виклики, і, крім того, може діяти як каталізатор щодо інших загроз [1].

У контексті вищесказаного особливої важливості та необхідні набуває визначення та забезпечення належного рівня економічної і, зокрема, інвестиційної безпеки країни, оскільки інвестиційна діяльність посідає важливе місце в забезпеченні економічної безпеки держави. Адже від збалансованого й злагодженого функціонування підприємств реального сектору на інноваційній основі з відповідним інвестиційним підґрунтям значною мірою залежить макроекономічна рівновага й подальше зростання національної економіки. Інноваційно-інвестиційна діяльність, сприяючи зростанню ефективності суспільного виробництва, детінізуючи соціально-економічні процеси, формує підвалини для реформування національної економіки в цілому [12, с.4].

Тому за формування економічної та інвестиційної політики постає важливе завдання ідентифікації можливих загроз, виявлення причин їхньої появи та визначення можливостей і способів протидії їм.

Аналіз останніх публікацій. Питання щодо економічної та інвестиційної безпеки останнім часом досить активно досліджуються вітчизняними вченими. Особливі здобутки в цьому напрямку мають Кириленко В. І., Мошенський С. З., Токар В.В., Сухоруков А. І., які ґрунтовно дослідили поняття інвестиційної безпеки держави в системі економічної безпеки та можливості запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам національним інтересам, які виникають в інвестиційній сфері. Однак додаткового розгляду потребують питання уточнення місця і ролі інвестиційної безпеки в забезпеченні економічної безпеки держави.

Постановка цілей. Дослідження теоретичних і практичних основ забезпечення економічної безпеки країни зумовлює постановку таких цілей: виявити основні загрози економічної та інвестиційної безпеки

країни; охарактеризувати основні індикатори економічної та інвестиційної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиційна безпека займає визначальне місце в економічній безпеці країни, а забезпечення економічної безпеки і реалізація національних інтересів мають бути прерогативою національних інтересів. Реалізація інвестиційних можливостей, нарощення обсягів інвестування та раціональне використання інвестованих коштів – одні з найважливіших завдань в Україні [4].

Слово «безпека» походить від грецького «володіти ситуацією». У словнику В. Даля термін «безпека» означає «... відсутність небезпеки, схоронність, надійність» [11].

Фахівці Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова трактують економічну безпеку як «наявність в державі достатніх можливостей для забезпечення репродукції виробничого потенціалу в промисловості, сільському господарстві та в усіх сферах докладання соціально корисної праці..., а також для забезпечення стабільності суспільного ладу, суверенності держави» [5].

На нашу думку, найбільш влучне визначення економічної безпеки держави наведено Б. Губським, який розглядає загрози економічній безпеці держави як фактори, що безпосередньо чи в перспективі унеможливають або ускладнюють реалізацію національних економічних інтересів, створюючи перешкоди на шляху нормального розвитку економіки й безпеку незалежному державному існуванню й добробуту народу [2].

Зважаючи на це та дотримуючись принципу системності, варто зазначити, що інвестиційна безпека є структурним елементом економічної безпеки і також може розглядатися відокремлено як підсистема.

За результатами критичного аналізу та узагальнення поглядів економістів виокремлено два основних підходи до тлумачення поняття «інвестиційна безпека». Перший підхід визначає інвестиційну безпеку через рівень інвестицій, другий ґрунтується на спроможності забезпечити певний рівень інвестицій або здатності створити передумови активної інвестиційної діяльності. Спільним у всіх визначеннях є окреслення національних інтересів, які можуть досягатися через інвестування.

Узагальнюючи наведені трактування, можна констатувати, що основними національними інтересами у сфері інвестування є забезпечення розширеного відтворення та модернізація національної економіки. Їх забезпечення слугуватиме досягненню таких національних інтересів держави, як підвищення рівня конкурентоспроможності економіки та рівня життя населення.

Здійснений вище аналіз дозволяє визначити інвестиційну безпеку як захищеність інтересів у сфері інвестування (зростання виробництва, підвищення його технічного та технологічного рівня, недопущення

морального і фізичного зносу основних засобів), яка забезпечується створенням належних умов для формування інвестиційних ресурсів та їх ефективним використанням.

Виділення інвестиційної безпеки як складника частини економічної безпеки, що впливає на національну, зумовлено такими чинниками: зовнішніми і внутрішніми [3, с. 189].

Зовнішні чинники характеризуються поняттям «глобальний вплив» на національну економіку. Розвиток процесів глобалізації у всіх сферах життєдіяльності зумовлений модифікацією наявних і формуванням нових центрів політичного та економічного впливу, а також трансформацією впливу на економічну діяльність усіх економічних суб'єктів, насамперед держав. Розгляд глобалізації як чергового етапу розвитку міжнародного поділу праці є вузьким і неперспективним [9, с. 9], оскільки питання порівняльних вигід і переваг від такого поділу для різних економічних суб'єктів опосередковане державою. Наприклад, США заявляють про «зони впливу», Китай прямо стимулює виробництво експортних товарів тривалого користування, багато країн здійснюють явну і приховану державну підтримку просування своїх товарів на світових ринках. Подібна політика здійснюється не стільки в політичних, скільки в економічних цілях. Чинник глобалізації має значний заряд ризику для національної економіки. Усвідомлюючи істотність цього чинника, держави намагаються попередити можливий негативний вплив і максимізувати позитивне. Деструктивний вплив глобалізації проявляється у можливостях швидкого і значного коливання світових цін на сировину та енергоносії, що є особливо актуальним для економіки країн.

Однак сучасні глобальні тенденції характеризуються не тільки вільним і швидким рухом товарів і послуг, але й стрімким і вільним рухом капіталу в усіх формах. У цьому контексті глобалізація як чинник економічної безпеки має негативний аспект – суттєвий відрив фінансового сегмента капіталу від відтворювальної системи через виняткову мобільність портфельних інвестицій. Деякі вчені вбачають саме в цьому головну загрозу безпеці національних економік. Це змушує багатьох економістів і практиків говорити про необхідність обмежити мобільність капіталів, зменшити дестабілізаційні можливості «гарячих» короткострокових грошей. Система, за якої конкурентний механізм руху капіталів є основою модернізації виробництва, а мобільність капіталу формує інвестиційний потенціал об'єкта, дає збої через втрату взаємозалежності її структурних елементів.

На противагу описаній, І.М. Петренко розглядає нову схему, де центральне місце займає асиметрія світового господарства, тобто фактичний відрив фінансів від реальної економіки. Сучасний фінансовий ринок характеризується домінуванням вторинних цінних паперів (деривативів), які значно перевищують оборот не тільки виробничих ресурсів, але й «реальних» цінних паперів. Наприкінці минулого століття

загальний обсяг ринку вторинних цінних паперів наблизився до 100 трлн дол. США, а річний оборот фінансових трансакцій становив півквартрильйона доларів США. При цьому дисбаланс тільки збільшується. За таких умов питання державного втручання в економічну систему переходить з категорії необхідності в категорію можливості. Держава обмежена у своїх можливостях з регулювання економіки.

Відтак, глобалізація економічного простору, ринкова лібералізація та збільшення відкритості економіки України актуалізують необхідність адекватної оцінки рівня економічної безпеки держави для формування виваженої інвестиційної політики.

Для цього важливо визначати рівень економічної та інвестиційної безпеки. На думку більшості дослідників, безпеку держави в цілому можна оцінити через групи багатьох економічних, соціальних, політичних, демографічних показників з метою якомога глибше проаналізувати стан у державі та виявити чинники, що сприяють зміцненню безпеки України, а також ті, які створюють негативний вплив.

При визначенні критеріїв та порогових індикаторів, які відповідають вимогам економічної безпеки України, особливий науковий інтерес становить наведений В. Похилоком перелік граничних значень, що визначають межі безпечного розвитку українського суспільства із обґрунтування рекомендованих рівнів табл.1.

Таблиця 1

Граничні значення, які визначають межі безпечного розвитку українського суспільства [10, с.171-181]

№ п/п	Назва показника	Граничне значення в світовій практиці	Вірогідні соціально-політичні й економічні наслідки
1	2	3	5
	Економічні відносини		
1	Рівень падіння ВВП	30-40 %	Деіндустріалізація економіки
2	Частка імпорتنих продуктів харчування	30 %	Стратегічна залежність життєдіяльності країни від країн-імпортерів
3	Частка в експорті продукції оброблювальної промисловості	40 %	Колоніально-сировинна структура економіки
4	Частка в експорті високотехнологічної продукції	10-15 %	Технологічне відставання економіки
5	Частка від ВВП державних асигнувань на науку	2 %	Руйнування інтелектуального потенціалу
	Соціальна сфера		
6	Співвідношення доходів 10 % найбагатших і 10 % найбідніших груп населення	10 : 1	Антигонізація соціальної структури

Продовження табл 1

7	Частка населення, що живе за порогом бідності	10 %	Люмпенізація населення
8	Співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати	1:3	Декваліфікація й пауперизація робочої сили
	Демографічна ситуація		
9	Рівень безробіття	8-10 %	Зростання соціально знедолених категорій населення
10	Умовний коефіцієнт депопуляції (померлих до народжених)	1	Інтенсивна депопуляція, вимирання населення країни
11	Сумарний коефіцієнт народжуваності (середнє число дітей, народжених жінкою у фертильному віці)	2,14-2,15	Відсутність простого заміщення поколінь
12	Середня тривалість життя населення	75-79 років	Погіршення здоров'я населення
13	Коефіцієнт старіння населення (частка осіб старше 65 років у загальній чисельності населення)	7 %	Старіння населення
	Екологічна ситуація		
14	Сумарні надходження від екологічних платежів (% від ВВП)	5 %	Низький рівень екологічного контролю
	Девіантна поведінка		
15	Рівень злочинності (кількість злочинів на 100 тис. осіб населення)	5-6 тис.	Криміналізація суспільних відносин
16	Рівень споживання алкоголю	8 л абс. алкоголю на людину в рік	Фізична деградація населення
17	Число суїцидів на 1 тис. осіб населення	3	Масова фрустрація свідомості населення
	Політичні відносини		
18	Рівень поширеності психічної патології на 1 тис. осіб населення	284	Психічна деградація населення
19	Частка громадян, що виступає за кардинальну зміну політичної системи	40 %	Делегітимізація влади
20	Рівень довіри населення до центральних органів влади	20-25 %	Відчуження влади від народу

В Україні офіційний перелік індикаторів економічної безпеки України встановлено Наказом Міністерства економіки України «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» від 02.03.2007 № 60, у якому індикатори та їхні порогові значення розбиваються на такі групи: макроекономічної, фінансової, зовнішньоекономічної, інвестиційної, науково-технологічної,

енергетичної, соціальної, демографічної, продовольчої та виробничої безпеки. У цілому наведені складники дозволяють на достатньому рівні проаналізувати стан економічної безпеки держави [6]. У цій Методиці визначено індикатори інвестиційної безпеки країни, що свідчать про рівень інвестування у вітчизняну економіку. Такими індикаторами є відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВВП (порогове значення – не менше 25 %), відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій (ПІІ) до ВВП (порогове значення – не менше 5-10 %), частка ПІІ в загальному обсязі інвестицій (порогове значення – не менше від 20 до 30 %).

Українськими дослідниками докладно проаналізовано основні загрози економічній безпеці України, зокрема, на думку Є. Палиги, до них варто віднести: 1) неефективність системи державного регулювання економічних відносин; 2) наявність структурних диспропорцій, монополізму виробників, перешкод становленню та розвитку ринкових відносин; 3) невирішеність проблеми ресурсної, фінансової та технологічної залежності національної економіки від інших країн; 4) економічну ізолюваність України від світової економічної системи; 5) неконтрольований вплив за межі України інтелектуальних, матеріальних та фінансових ресурсів [8, с. 6-7].

Загрозами інвестиційній безпеці можна вважати: 1) відсутність широкого кола об'єктів інвестування та недосконалість механізмів інвестування, а також відсутність розвиненого інвестиційного ринку; 2) недосконалість ринку цінних паперів, який характеризується низьким рівнем капіталізації, ліквідності та прозорості; 3) відсутність достатньої кількості фінансових інструментів у вільному обігу, які є основним об'єктом інвестицій індивідуальних інвесторів; 4) наявність невирішених питань щодо захисту прав інвесторів та недовіру населення до фінансових інститутів та органів державної влади; 5) відсутність стратегії залучення прямих іноземних інвестицій. Усі перелічені проблеми формують несприятливий інвестиційний клімат і перешкоджають притоку зовнішніх і активізації внутрішніх інвестицій, що ускладнює підтримання належного рівня інвестиційної безпеки.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, рівень інвестицій, здатний забезпечити розширене відтворення основних фондів, визначає рівень інвестиційної безпеки. Проведений аналіз довів, що інвестиційна безпека України перебуває на досить низькому рівні, оскільки інвестиційні потоки настільки незначні, що не можуть забезпечити сталого економічного зростання країни, не відбувається відновлення основних засобів, модернізація економіки та її структурна перебудова. Інвестиційний клімат з ряду описаних причин є незадовільним і не забезпечує умов для припливу інвестицій у важливі для розвитку країни напрямки. Тому важливо усвідомлювати наслідки

погіршення рівня інвестиційної безпеки і вживати заходів щодо його оптимізації.

Список використаних джерел

1. Безпекова політика України в контексті формування системи колективної безпеки в Європі". Аналітична записка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/421/>
2. Губський Б. В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення: Монографія / Б. В. Губський – К.: 2001. – 122 с.
3. Литвинов Д.А., Бузин Р.В. Теоретические основы инвестиционной безопасности национальной экономики / Д.А.Литвинов, Р.В. Бузин // Научные ведомости. – № 8 (50). – 2008. – С. 187-192.
4. Мошенський С.З. Інвестиційна безпека в системі економічної безпеки держави: поняття, категорії, сутність/ С.З. Мошенський // Наука молода. – № 10. – 2008.
5. Мошенський С.З. Фондовий ринок та інституційне інвестування в Україні: вплив на інвестиційну безпеку держави: монографія / С.З. Мошенський. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – 432 с.
6. Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України» від 02.03.2007 № 60 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zakon1.rada.gov.ua>
7. Національна безпека України: стратегічні пріоритети та шляхи їх реалізації: матеріали «круглого столу» / за заг. ред. О. В. Литвиненка. – К. : НІСД, 2011. – 64 с.
8. Палига Є. М. Проблеми та пріоритети економічної безпеки підприємств видавничо-поліграфічної галузі України в умовах економічної інтеграції / Є. М. Палига // Збірник наукових праць. ЛНТУ. – Випуск 6 (23). – Ч.2. – Луцьк, 2009. – С. 6-7.
9. Петренко И.Н. Безопасность экономического пространства хозяйствующего субъекта / И.Н. Петренко – М.: Анкил, 2005.
10. Похилук В. В. Держава в транзитивній економіці: регулювання економіки, аналіз та стан економічної безпеки. Монографія / В. В. Похилук. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – С. 178-181.
11. Словник В. Даля. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vidahl.agava.ru>
12. Токар В.В. Інноваційно-інвестиційна діяльність промислових підприємств та економічна безпека України: Моногр. /В.В. Токар – К.: ТОВ «ПанТот», 2013. – 305 с.